

SWEDISH ECONOMIC FORUM REPORT 2015

VINSTER, VÄLFÄRD OCH ENTREPRENÖRSKAP

SWEDISH ECONOMIC FORUM REPORT 2015

VINSTER, VÄLFÄRD

OCH ENTREPRENÖRSKAP

Johan Eklund (red)

Martin Andersson

Karin Edmark

Henrik Jordahl

Dennis C. Mueller

Abiel Sebhatu

Per Strömberg

Karl Wennberg

INNEHÅLL

7 KAPITEL 1 VINSTER, VÄLFÄRD OCH ENTREPRENÖRSKAP

Johan Eklund

- 7 Inledning
- 8 Vinster och entreprenörskap
- 14 Ekonomisk-politiska slutsatser

17 KAPITEL 2 PROFITS, ENTREPRENEURSHIP AND PUBLIC SERVICES

Dennis C. Mueller

- 17 The Nature of Profits
- 19 Entrepreneurship
- 24 Why Is Europe Lagging?
- 29 Why State-Supplied Primary and Secondary Education?
- 31 State Intervention in the Health Sector
- 33 Conclusions

37 KAPITEL 3 REGULATING PRIVATE (AND PUBLIC) WELFARE SERVICES – LESSONS FROM FINANCIAL SUPERVISION

Martin Andersson och Per Strömberg

- 37 Introduction
- 39 The rationale for regulation and supervision
- 44 Lessons from financial supervision and regulation
- 50 Summary and conclusions

53 KAPITEL 4 VINSTER I VÄLFÄRDEN: FUNKTION OCH OPINION

Henrik Jordahl

- 53 Sammanfattning
- 54 Den svenska välfärdsmodellen
- 59 Vad är vinst och hur påverkas välfärden?
- 63 Hur påverkas opinionen?
- 69 Avslutande diskussion

71 **KAPITEL 5 HUR PÅVERKAR VINSTMOTIVET OCH KONSOLIDERINGEN AV SKOLMARKNADEN SKOLANS VERKSAMHET?**

Karin Edmark

71 Inledning

73 Teoretisk bakgrund: Finns det skäl att tro att vinstsyftande respektive stora aktörer är bättre eller sämre än andra?

76 Vad vet vi från tidigare studier?

82 Hur bör regelverket för friskolorna se ut?

87 Slutsatser

89 **KAPITEL 6 KONKURRENS, VINSTER OCH KVALITET I SVENSKA FRISKOLOR**

Abiel Sebhatu och Karl Wennberg

89 Introduktion

90 Teori om konkurrens på avreglerade marknader

93 Kvalitet på skolektorn – definitioner och empiriska mått

103 Diskussion och slutsatser

106 Appendix

115 **REFERENSER**

124 **OM FÖRFATTARNA**

4

VINSTER I VÄLFÄRDEN: FUNKTION OCH OPINION¹

HENRIK JORDAHL

1. Inledning

Vinster i välfärden rör upp känslor och opinioner. På 1980- och 1990-talen mötte de vinstdrivande företagens inträde i den skattefinansierade välfärdssektorn ett starkt motstånd (Svanborg-Sjövall, 2011). Pionjärföretag som Attendo, Capiro, Praktikertjänst och Pyslingen motarbetades från första början med juridiska, politiska och opinionsmässiga medel (Jordahl och Öhrvall, 2013). Det mest omfattande motståndet har dock avtagit i takt med att de vinstdrivande företagen har lockat till sig brukare och utökat sina marknadsandelar. Men rädslan för att vinsten ska gå ut över välfärdstjänsternas kvalitet har företagen inte lyckats bli av med. Ytterligare en kritik, som är enklare och av mer principiell karaktär och som ofta framförs med högt tonläge, är att skattepengar som är öronmärkta för välfärden inte ska användas till vinstuttag.

Med undantag för färdtjänst är de privata utförarnas andelar av den skattefinansierade produktionen av välfärdstjänster betydligt mindre än den offentliga sektorns. Totalt sett går 16 procent av kommunernas kostnader för välfärdstjänster till köp av tjänster från privata utförare. Bland de privata utförarna väger företagen tyngst. Av kommunernas kostnader för välfärdstjänster går 13 procent till köp av privata företag och tre procent till köp av föreningar och stiftelser. Om vi går till sjukvården i landsingen och regionerna är de icke-vinstdrivande, privata utförarnas andel betydligt mindre än så.

---

1. Tack till Niclas Berggren, Mikael Elinder och Gabriel Heller Sahlgren för goda synpunkter.

Möjligheten att dela ut vinstmedel ger ägarna en stark drivkraft att bedriva verksamheten så effektivt som möjligt. Vinsternas baksida är att kostnadsjakten riskerar att dras för långt om verksamhetens mål är svåra att precisera i kontrakt och följa upp eller om brukarna inte har tillräcklig kvalitetsinformation när de väljer utförare. Även om huvudfokus i det här kapitlet ligger på opinionen för en vinstutdelningsbegränsning ryms även en kortare beskrivning av några av de viktigare studierna som jämför vinstdrivande och icke-vinstdrivande utförare i sjukvård, äldreomsorg och skola. Det framkommer att skillnaderna mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande produktion av välfärdstjänster är förhållandevis små enligt internationell forskning och svenska rapporter.

De skattefinansierade välfärdsföretagens rörelsemarginal ligger i genomsnitt på fem procent vilket förutom vinstuttag ska täcka återinvesteringar, räntor och skatt. Välfärdsföretagens rörelsemarginal ligger ungefär en procentenhet lägre än genomsnittet för hela tjänstesektorn. Detta är det dock inte många som har klart för sig. Svenskarnas uppskattning av välfärdsföretagens rörelsemarginal uppgår i genomsnitt till 26 procent. Var fjärde svensk tror att rörelsemarginalen är 40 procent eller högre. Dessa missuppfattningar förklarar till en del att förslaget att begränsa företagens möjligheter till vinstuttag har ett så starkt stöd. En experimentellt utformad opinionsundersökning visar att information om välfärdsföretagens faktiska rörelsemarginaler reducerar stödet för att begränsa företagens möjligheter till vinstuttag.

2. Den svenska välfärdsmodellen

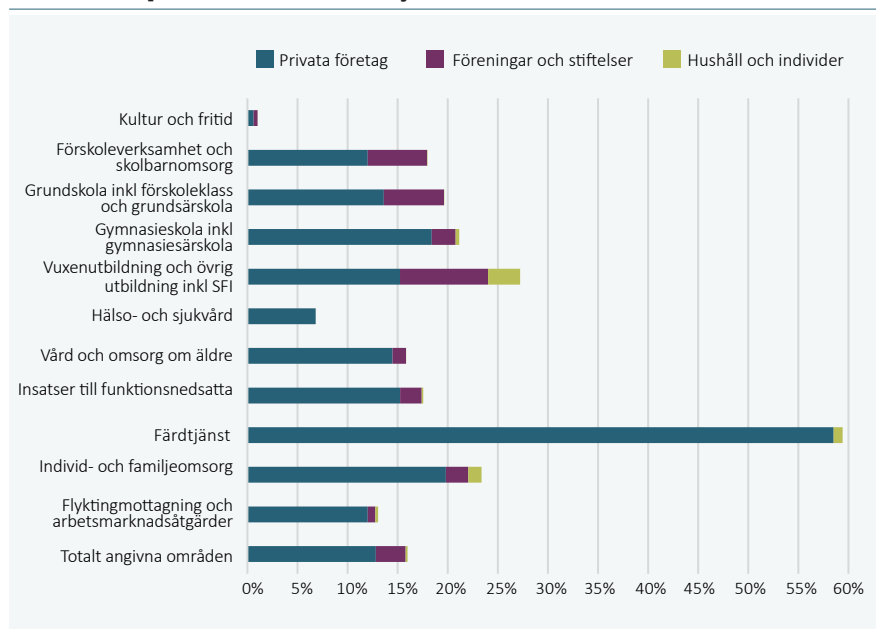
Dagens svenska välfärdsmodell bygger på offentlig finansiering, valfrihet och konkurrens mellan olika utförare. Valfriheten och konkurrensen har tillkommit under de senaste 25 åren. Danderyd började som första kommun med privat utförd hemtjänst i äldreomsorgen 1989. Inom förskolan och skolan lades grunden 1992 då den nytillträdde borgerliga regeringen införde en första version av dagens friskolesystem och rev upp förbudet att driva skattefinansierad barnomsorg i vinstsyfte. År 2000 lade Stockholms läns landsting ut verksamheten vid S:t Görans sjukhus på entreprenad. Detta sjukhus, som idag drivs av det nyligen börsnoterade företaget Caphio är fortfarande Sveriges enda privata akutsjukhus. Lagen om valfrihetssystem (LOV) utgör den senaste milstolpen på välfärdsområdet. Enligt denna lag ska alla landsting och regioner sedan 2010 ha vårdvalssystem inom primärvården. För andra välfärdstjänster är det upp till landstingen och kommunerna själva att införa valfrihetssystem. I april 2015 hade 155 av landets 290 kommuner infört valfrihetssystem enligt LOV (de flesta inom hemtjänsten) och ytterligare 21 kommuner har fattat beslut att göra detta.²

---

2. Enligt SKLs sammanställning "Valfrihetssystem i kommuner 2015 - Beslutsläget i införandet av LOV" på www.skl.se (hämtad 2015-08-29).

Jämfört med andra länder har Sverige länge haft en stor offentlig sektor med omfattande åtaganden. En annan utmärkande egenskap hos den svenska välfärdsmodellen är att privata vinstdrivande utförare utgör ett relativt stort inslag på de skattefinansierade marknaderna. Ur kommunernas och landstingens räkenskaper framgår exakt hur mycket av verksamheten som utförs av privata aktörer. För kommunerna visar figur 1 hur stor andel av olika tjänster som köps in från privata företag, föreningar och stiftelser samt hushåll och individer.³ Figur 2 visar hur stora de olika verksamheternas kostnader är.

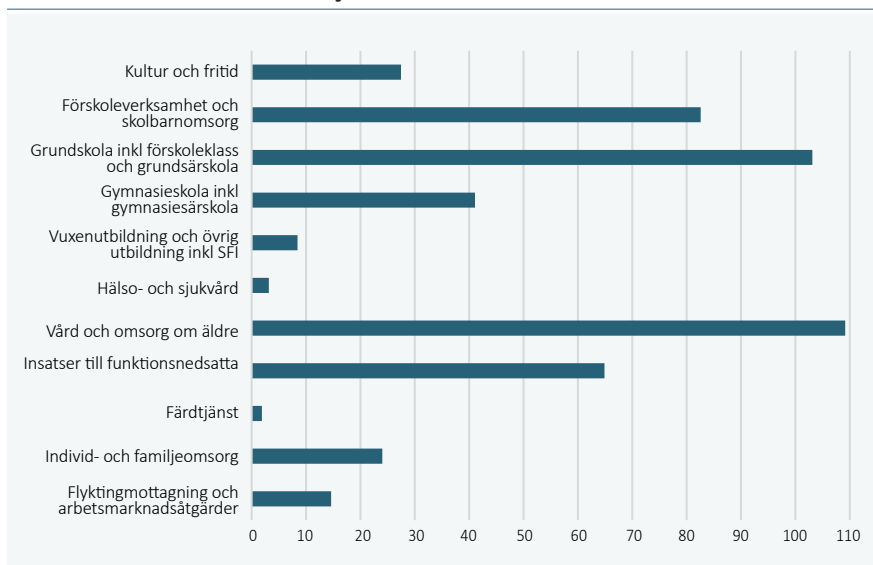
FIGUR 1: Privat produktion av kommunala tjänster

Not: Köp av huvudverksamhet som andel av nettokostnader (bruttokostnader minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting) år 2014. Hälsa- och sjukvård inkluderar primärvård och övrig hälsa- och sjukvård exklusive hemsjukvård. Insatser till funktionsnedsatta inkluderar både insatser enligt LSS/FSB och andra insatser. Individ- och familjeomsorg inkluderar barn- och ungdomsvård samt vård för vuxna med missbruksproblem men exkluderar ekonomiskt bistånd, familjerätt och familjerådgivning.
Källa: SCB, "Kommunernas finanser: Räkenskapsammandraget 2014", på www.scb.se (hämtat 2015-08-29).

- De kommunala verksamhetsområden som inkluderas är pedagogisk verksamhet; vård och omsorg (inklusive individ- och familjeomsorg men exklusive ekonomiskt bistånd, familjerätt och familjerådgivning samt övriga insatser till vuxna); särskilt riktade insatser (flyktningmottagning och arbetsmarknadsinsatser). De kommunala verksamhetsområden som därmed exkluderas är politisk verksamhet; infrastruktur, skydd m m; kultur och fritid; affärsverksamhet.

FIGUR 2: Kostnader för kommunala tjänster, mdkr

Not: Nettokostnader (bruttokostnader minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting) år 2014.

Källa: SCB, "Kommunernas finanser: Räkenskapsammandraget 2014", på www.scb.se (hämtat 2015-08-29).

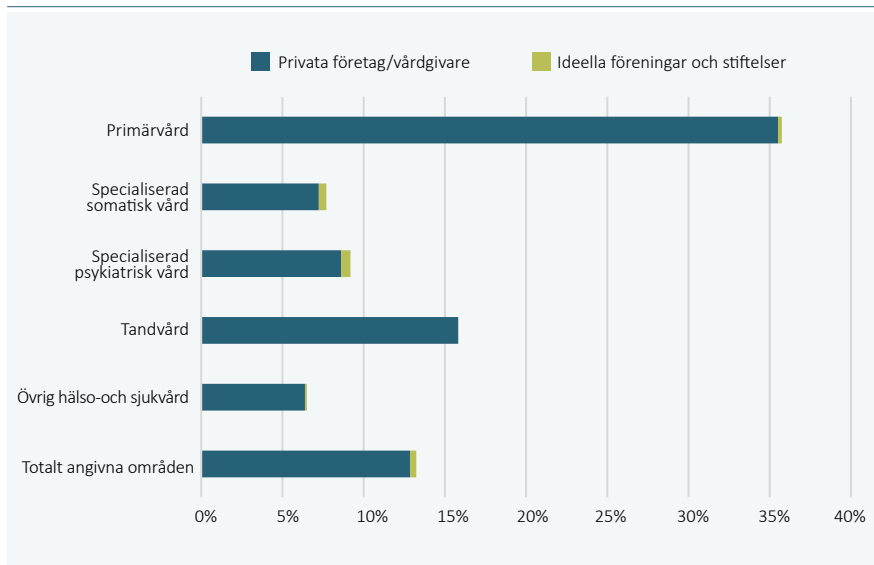
Färdtjänst är med en privat andel på 59 procent den kommunala tjänst som i överlägset högst grad utförs av privata aktörer (men med en kostnad på 2 mdkr är den även den minsta tjänsten). Övriga tjänster med relativt stora inslag av privata utförare är vuxenutbildning (27 procent), individ- och familjeomsorg (23 procent) och gymnasieskola (21 procent). De tjänster som i minst grad utförs av privata utförare är kultur och fritid (en procent) och den hälso- och sjukvård som kommunerna ansvarar för (sju procent). Totalt sett går 16 procent av kommunernas kostnader för välfärdstjänster till köp av privata utförare. Kommunal egenregi är med andra ord den dominerande produktionsformen för kommunala välfärdstjänster i Sverige som helhet.

Bland de privata utförarna väger företagen tyngst. Av kommunernas totala kostnader för välfärdstjänster går 13 procent till köp av tjänster utförda av privata företag och tre procent till köp av tjänster från föreningar och stiftelser. Föreningar och stiftelser är relativt sett störst inom vuxenutbildning (åtta procent av kommunernas kostnader) samt inom grundskola och förskola (sex procent vardera). Privata företag är dock ungefär dubbelt så stora totalt sett även på dessa tre områden. För några tjänster förekommer även mindre köp av tjänster som utförs av hushåll och individer. Det handlar främst om vuxenutbildning, individ- och familjeomsorg samt insatser till funktionsnedsatta.

För landstingen och regionerna visar figur 3 hur stor andel av olika verksamheter som har köpts in från vårdgivare i privat regi.⁴ Figur 4 visar hur stora de olika verksamheternas kostnader är. Notera att specialistvården är nästan fyra gånger så dyr som primärvården.

FIGUR 3: Privat produktion av landstingens och regionernas hälso- och sjukvård

Not: Köp av huvudverksamhet som andel av nettokostnader (bruttokostnader minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting) år 2014. Privata företag/vårdgivare inkluderar aktieföretag, handelsbolag, ekonomiska föreningar, enskild firma, personalkooperativ och läkare med enskild firma. Andelarna för ideella föreningar och stiftelser inkluderar politisk verksamhet.

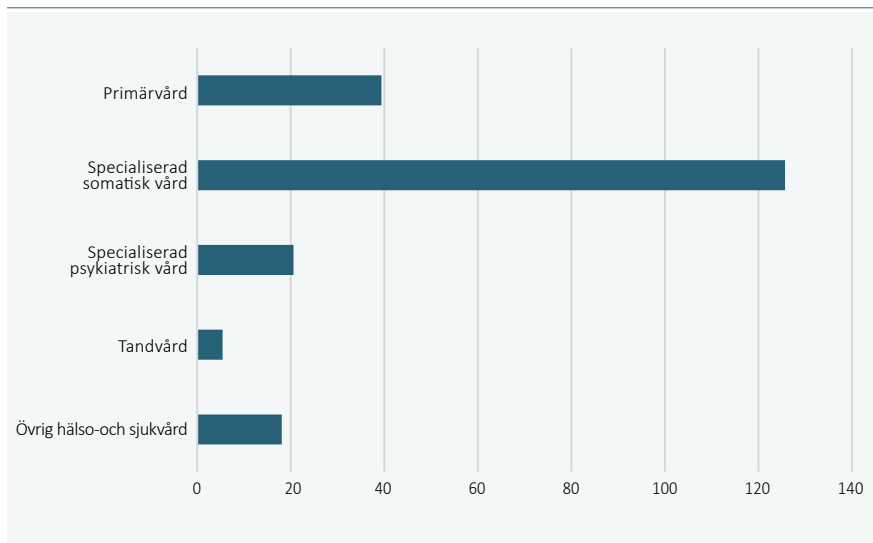
Källa: SKL, "Statistik om hälso- och sjukvård samt regional utveckling, 2014: Ekonomitabeller", Under "Landsting, ekonomi och verksamhet" på www.skl.se (hämtat 2015-08-29).

Primärvården sticker ut med en privat produktionsandel på 36 procent. De andra vårdområdena ligger på privata andelar mellan sex och 16 procent. Totalt sett går 13 procent av kostnaderna för hälso- och sjukvård till köp av privata utförare. Den privata produktionen i landstingen har ökat under en längre tid men ökningstakten har i flera landsting tilltagit efter införandet av vårdvalssystem (Jordahl och Öhrvall, 2013). Ett annat mönster är att icke-vinstdrivande privata utförare står för en väldigt liten

4. Bland landstingens och regionernas verksamhetsområden inkluderas här endast hälso- och sjukvård. Därmed exkluderas utbildning, kultur, trafik, infrastruktur, regional utveckling, serviceverksamhet och politisk verksamhet. Inom hälso- och sjukvård inkluderas primärvård, specialiserad somatisk vård, specialiserad psykiatrisk vård, tandvård, samt övrig hälso- och sjukvård. Däremot exkluderas politisk verksamhet avseende hälso- och sjukvård och läkemedel inom läkemedelsförmänen.

andel av den skattefinansierade hälso- och sjukvården. I den specialiserade vården står icke-vinstdrivande privata utförare för 0,5 procent av verksamheten, medan de i primärvården står för 0,2 procent. Skillnaden gentemot kommunernas verksamheter är slående – de icke-vinstdrivande privata utförarnas andel uppgår där till tre procent av kommunernas totala kostnader för välfärdstjänster.

FIGUR 4: Kostnader för landstingens och regionernas hälso- och sjukvård, mdkr

Not: Nettokostnader (bruttokostnader minus interna intäkter och försäljning till andra kommuner och landsting) år 2014.

Källa: SKL, "Statistik om hälso- och sjukvård samt regional utveckling, 2014: Ekonomitabeller", Under "Landsting, ekonomi och verksamhet" på www.skl.se (hämtat 2015-08-29).

På det hela taget har privatiseringen av välfärdstjänster ökat något de senaste två åren. Snabbaste ökningen återfinns inom utbildning från grundskolan och uppåt medan ökningarna är mindre inom förskolan, äldreomsorgen och sjukvården. Trots att en större andel av välfärdstjänsterna produceras i privat regi idag jämfört med för två år sedan har de icke-vinstdrivande utförarnas andel minskat, inte minst inom förskolan (jfr Jordahl och Öhrvall, 2013). Den ökande privatiseringen följer en relativt stabil trend; sedan omkring år 2000 har de privata kostnadsandelarna ökat så gott som oavbrutet för alla större områden av välfärdstjänster.⁵

Den ökande privata produktionen av välfärdstjänster har flera samverkande förklaringar (Dahlberg m fl, 2013). Ekonomiska faktorer spelar roll. Sänkta kostnader har

5. Se Jordahl och Öhrvall (2013) för kostnadsandelar. Före omkring år 2000 finns inte kostnadsandelar för alla tjänster men privatiseringsmått baserade på sysselsättningsandelar visar på en stabilt ökande privatisering från 1995 till 2000 (Jordahl, 2002).

varit en viktig drivkraft för lokalpolitiker. För privata företag har ersättningsnivåer och etableringsregler betydelse. Att användandet av privata aktörer har gått längre i stora kommuner talar för att marknadens storlek påverkar (Elinder och Jordahl, 2013a). Kommuner tycks också ta intryck av privatiseringar i grannkommuner. Privatiseringar sprider sig geografiskt och spridningen går att se som en lärandeprocess där grannkommuner tar efter lyckade privatiseringar.⁶ Privatiseringar har förstås också ideologiska förklaringar. De politiska partierna har olika inställningar. Detta får konsekvenser i kommunerna, speciellt för tjänster där politikernas inflytande är starkt medan valfrihet och etableringsrätt är svaga.⁷ Valfrihetssystem tycks däremot driva på privatiseringar i allmänhet. Inställningen till privatiseringar skiljer sig även mellan politiker inom partierna – speciellt inom Socialdemokraterna kan man tala om två ideologiska falanger i frågan.⁸

3. Vad är vinst och hur påverkas välfärden?

Det som särskiljer vinstdrivande organisationer, som aktiebolag, från andra organisationer är att de eftersträvar vinst som förr eller senare tillfaller ägarna genom aktieutdelning eller försäljning av aktier. Det är dock inte ovanligt att ägarna av ett aktiebolag under långa perioder inte får ta del av några vinster alls. Detta kan antingen bero på att företaget går med förlust eller på att ägarna anser att vinstmedlen gör större nytta i verksamheten än i deras plånböcker.

Möjligheten att förr eller senare dela ut vinstmedel ger ägarna en stark drivkraft att se till att verksamheten drivs så effektivt som möjligt. Den tidigare socialdemokratische finansministern Kjell-Olof Feldt beskrev vinstintresset som ”den enda renodlade bevakaren av att resurser utnyttjas effektivt” (Feldt 1991, s 28). Överskott i offentliga verksamheter tillfaller ytterst skattebetalarna men det är inte alls lika tydligt hur skattebetalarna ska styra politiker som i sin tur ska styra de ansvariga för en verksamhet så att den drivs så effektivt som möjligt. Företag måste över tid gå med vinst för att överleva och växa medan ekonomiska underskott i en offentlig verksamhet inte sällan leder till ökade anslag. Privata organisationer, både vinstdrivande och icke-vinstdrivande, har en hårdare budgetrestriktion än offentliga myndigheter. Det innebär att företag och andra privata organisationer som gör underskott har en mindre chans att få dem täckta med kapitaltillskott än vad offentliga myndigheter har. Företag kan till skillnad från myndigheter gå i konkurs. Myndigheters budgetrestriktion kan därför beskrivas som mjuk (Kornai, 1986). Privata företag som drivs effektivt och gör goda

-
6. Winblad och Isaksson (2013) visar att geografisk närhet förklarar spridningen av privat äldreomsorg i kommunerna.
  7. För betydelsen av kommunernas politiska majoritet och skillnaden mellan valfrihetssystem och andra marknadsformer, se Elinder och Jordahl (2013b, c).
  8. De två socialdemokratiska idétraditionerna kan benämnas statsocialism, med en preferens för produktion inom offentlig sektor, och folkrörelsedemokrati, med en mer positiv syn på valfrihet och mångfald (Lindbom, 2013).

vinster vill dessutom ofta expandera och har också förutsättningar att ta marknadsandelar av mindre effektiva konkurrenter.

Jämfört med icke-vinstdrivande privata utförare gör vinstsyftet det också möjligt för privata företag att få in finansiering från nya ägare i form av aktiekapital. Privata organisationer utan vinstsyfte är begränsade till lånefinansiering och donationer, vilket begränsar deras möjligheter att expandera. Vinstdrivande företag som inte drivs effektivt riskerar därtill att köpas upp av mer lämpliga ägare vilket också verkar som ett disciplinerande hot på nuvarande företagsledning (Manne, 1965; Vickers och Yarrow, 1988).

Ur ett ekonomiskt perspektiv har företagens vinstsyfte alltså flera fördelar. Det som ändå kan tala emot utnyttjandet av vinstsyftet inom offentliga verksamhetsområden är att det under vissa förutsättningar riskerar att bli för snävt och då kan drivas för hårt på själva verksamhetens bekostnad.⁹ Detta blir inte något problem om regler och kontrakt kan utformas utifrån ändamålsenliga prestationsmått eller om brukarna kan agera kvalitetskontrollanter i sina val av utförare. Om däremot verksamhetens mål är svåra att skriva kontrakt om eller om brukarna inte har tillräcklig kvalitetsinformation när de väljer så kan produktion av icke-vinstdrivande utförare vara att föredra.¹⁰ Privata icke-vinstdrivande utförare har på gott och ont inte lika starka incitament som vinstdrivande utförare att kapa kostnader. Personalen hos icke-vinstdrivande utförare behöver inte rädas att en extra ansträngning från deras sida kommer att tillfalla ägarna i form av ökad vinst (Glaeser och Shleifer, 2001). Myndigheter å sin sida har bredare politiska mål, ofta med sikte på rättvisa, jämlikhet och att korrigera så kallade marknadsmisslyckanden.¹¹

Vinst kan delvis också ses som en kostnad. Detta bygger på att kapitalägare i normalfallet kräver en marknadsmässig ersättning för att satsa pengar i en verksamhet. Om det inte går att få en god avkastning på satsat kapital i en viss verksamhet blir det mer attraktivt att istället satsa pengarna på något annat. Allt kapital – både privatägt och offentligt – har en alternativkostnad eftersom det skulle kunna användas någon annanstans och ge bättre utdelning där. För att kompensera för risken att förlora hela eller delar av kapitalet behöver kapitalavkastningen riskjusteras. Kapitalägare kräver med andra ord kompensation för att investera i verksamheter som präglas av risker; på välfärdsmarknaderna handlar det bland annat om kompensation för politisk risk. Vinst i form av en riskjusterad normalavkastning på kapital kan därför ses som en

-
9. Enligt Hart m fl (1997) kännetecknas den offentliga sektorn av att både kostnadsänkningar och kvalitetshöjande innovationer är svårare att få till stånd än i privata företag. Enligt deras modell blir privat tjänsteproduktion av vinstdrivande företag därmed att föredra när kostnadsbesparingar och värdet av kvalitetshöjande innovationer är stora i förhållande till besparingarnas negativa effekter på tjänsternas kvalitet.
  10. Ungdomsvård vid HVB (hem för vård och boende) är ett exempel på en verksamhet där det är svårt att skriva kontrakt om kvalitet och där någon valfrihet för brukarna i regel inte föreligger (Lindqvist, 2014).
  11. Se Bergman och Jordahl (2014; kap 3.1) för en längre diskussion med utgångspunkt i asymmetrisk information mellan köpare och säljare.

kapitalkostnad. Därutöver ska vinsten täcka den ersättning som Henrekson och Stenkula (2007; s. 128) kallar entreprenörsränta. Liksom kapital utgör entreprenörskap en knapp resurs och möjligheten att få en hög avkastning fungerar som en magnet som lockar kapitalägare och entreprenörer att satsa sina pengar och sin energi där de gör störst nytta. För att denna magnetism ska fungera krävs det emellertid att prissättningen avspeglar tjänsternas värde och att inträdeshindren inte är för höga. Med tiden kommer vinsterna att sjunka när fler företag ger sig in på en lönsam marknad. Om vinsterna varaktigt är väldigt höga kan det vara så att marknaden inte fungerar effektivt och behöver omregleras.

Hur vinstdrivande och icke-vinstdrivande utförare står sig mot varandra har det skrivits en del om både internationellt och i Sverige. Även om det inte finns utrymme i detta kapitel att redogöra för hela den empiriska litteraturen om detta är det på sin plats att kort beskriva några av de viktigare studierna. De följande avsnitten presenterar studier som jämför vinstdrivande och icke-vinstdrivande utförare i sjukvård, äldreomsorg och skola. Privata vinstdrivande utförare påverkar även välfärdsmarknader genom konkurrenseffekter, men dessa beskrivs inte i det här kapitlet.¹²

3.1 SJUKVÅRD

Internationella jämförelser av vinstdrivande och icke-vinstdrivande sjukhus visar typiskt att icke-vinstdrivande i genomsnitt presterar bättre i termer av kostnader och kvalitet. Det bör här betonas att den jämförelse som huvudsakligen görs är den mellan privata sjukhus som drivs med och utan vinstsyfte; det finns ingen systematisk litteraturstudie som analyserar skillnaden mellan privata vinstdrivande och offentliga sjukhus (Herrera m fl, 2014). Kvalitetsskillnaden mellan privata vinstdrivande och icke-vinstdrivande sjukhus är dock typiskt sett ganska liten. Den stora variationen mellan vårdkvalitet på olika sjukhus kan därför främst antas ha andra förklaringsfaktorer (McClellan och Staiger, 2000; Shen m fl, 2007). Slutligen finns även några studier av sjukhus som har bytt regiform. Dessa studier är metodmässigt värdefulla eftersom de inte bygger på jämförelser mellan sjukhus med väldigt olika förutsättningar. Resultaten tyder på att sjukhus blir mer effektiva både efter ett byte från privat icke-vinstdrivande till privat vinstdrivande (Joynt m fl, 2014) och från offentlig regi till privat vinstdrivande (Tiemann och Schreyögg, 2012).

I Sverige får privata vårdcentraler genomgående något bättre patientomdömen än offentliga vårdcentraler (enligt SKLs undersökning Nationell patientenkät 2014)

---

12. Bakom observerade skillnader mellan olika typer av utförare ligger två effekter. Den första effekten fångar upp genomsnittliga skillnader mellan olika typer av utförare t ex mellan kommuner och privata företag. Den andra effekten fångar selektionseffekten av att olika organisationstyper finns tillgängliga som potentiella utförare – och kan väljas när offentliga beställare eller tjänsternas brukare i en viss kommun eller på en viss marknad så föredrar. Selektionseffekten tenderar att jämna ut observerade skillnader mellan olika typer av utförare så länge den innebär att den mest effektiva organisationen väljs.

och har även kortare väntetider (enligt SKLs undersökning Väntetider i vården).¹³ Slutligen visar en jämförelse gjord av Stockholms läns landsting att det privata vinstdrivande Capio S:t Görans Sjukhus har högre produktivitet än Danderyds sjukhus och Södersjukhuset som båda är landstingsdrivna (Stockholms läns landsting, 2015).¹⁴

3.2 ÄLDREOMSORG

Inom äldreomsorgen visar amerikanska studier på ett försteg för icke-vinstdrivande privata framför vinstdrivande privata äldreboenden på två av fyra kvalitetsmått. De underliggande studierna uppvisar dock motstridiga resultat och precis som för sjukvården finns många andra faktorer som är minst lika viktiga för det individuella äldreboendets kvalitet (Comondore m fl, 2009). I Sverige är det som bekant vanligast med offentlig äldreomsorg, medan icke-vinstdrivande privata utförare är ovanliga. Enligt den stora intervjuundersökningen *Vad tycker de äldre om äldreomsorgen?* finns det inte några större skillnader i brukarnöjdhet mellan äldreomsorg som drivs i offentlig och i privat regi, varken för hemtjänst eller för äldreboenden (Socialstyrelsen, 2014a). Däremot har privata äldreboenden bättre vården på flera av de objektiva kvalitetsindikatorer som ingår i *Kommun- och enhetsundersökningen* bl a vård- och genomförandeplaner samt läkemedelsgenomgångar. För hemtjänst är skillnaderna mellan offentliga och privata utförare mindre på samma kvalitetsindikatorer (Socialstyrelsen, 2014b).¹⁵ När det gäller kvaliteten på äldreomsorgens styrning och ledning finns det även en studie som visar att stora företag driver äldreboenden med bättre metoder än vad små företag kommuner och icke-vinstdrivande organisationer gör (Angelis och Jordahl, 2014).

3.3 SKOLA

Finns det några skillnader mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande skolor? Svenska studier har hittills fokuserat på konkurrens mellan skolor snarare än vad som utmärker vinstdrivande friskolor. I den enda svenska studien med data på skolnivå visar Sahlgren (2011) att elevernas meritvärde under perioden 2006–2009 var högre i friskolor än i kommunala skolor när elevernas familjebakgrund hålls konstant. Skillnaden mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande friskolor var däremot liten.¹⁶

13. Ingen av SKLs båda undersökningar skiljer på vinstdrivande och icke-vinstdrivande privata utförare inom primärvården men vi vet från avsnitt 2 att ideella föreningar och stiftelser står för en försvinnande liten andel av de privata vårdcentralerna.

14. Den viktigaste skillnaden är att Capio S:t Görans Sjukhus producerar DRG-poäng till en lägre kostnad än Danderyds sjukhus och Södersjukhuset. DRG-poäng används för att mäta och ersätta produktion av sjukvård. Kombinationer av diagnoser och åtgärder definierar en diagnosrelaterad grupp (DRG). Beroende på hur stora vårdresurser som behövs tilldelas gruppen ett visst antal DRG-poäng.

15. Ingen av Socialstyrelsens båda undersökningar skiljer på vinstdrivande och icke-vinstdrivande privata utförare inom äldreomsorgen, men vi vet från avsnitt 2 att de vinstdrivande utförarnas marknadsandel är tio gånger så stor som de icke-vinstdrivande utförarnas (14,5 respektive 1,3 procent).

16. Böhlmark och Lindahl (2015) finner ett liknande mönster på kommunnivå.

Upplevd kvalitet är samtidigt något högre i friskolor än i kommunala skolor för de flesta mått som ingår i Skolinspektionens stora undersökning Skolenkäten 2014, både enligt elever i grundskolan och i gymnasiet och enligt föräldrar med elever i grundskolan.

I USA finns flera studier från delstaternas olika skolsystem. Överlag visar studierna att vinstdrivande charterskolor presterar minst lika bra som icke-vinstdrivande charterskolor (Sahlgren, 2013).¹⁷ Varken i Michigan eller Florida verkar det överlag finnas några större skillnader mellan hur vinstdrivande och icke-vinstdrivande charterskolor presterar (Hill och Welsch, 2009; Sass, 2006). I Philadelphia finner två studier inte några tydliga skillnader mellan traditionella offentliga, vinstdrivande charterskolor och icke-vinstdrivande charterskolor (MacIver och MacIver, 2006; Gill m fl, 2007). En studie finner att offentliga skolor gör bättre ifrån sig än både vinstdrivande och icke-vinstdrivande charterskolor (Byrnes, 2009) och en studie finner att vinstdrivande charterskolor presterar något bättre än icke-vinstdrivande charterskolor och offentliga skolor i matematik (Peterson och Chingos, 2009). I Arizona visar en studie – som förvisso är ganska enkelt utformad – på ett försteg för vinstdrivande charterskolor (King, 2007).¹⁸

4. Hur påverkas opinionen?

Utifrån genomgången i det förra kapitlet är det svårt att hävda att vinstdrivande utförare inverkar ofördelaktigt på den svenska välfärdssektorn. Samtidigt har välfärdsföretagens vinster varit en följetång i samhällsdebatten. Inom ramen för den så kallade Välfärdsutredningen filar den särskilde utredaren Ilmar Reepalu på förslag till en ny reglering av välfärdsföretag.¹⁹ När civilminister Ardalan Shekarabi tillsammans med Vänsterpartiets partiledare Jonas Sjöstedt presenterade utredningen i en gemensam debattartikel i Dagens Nyheter (den 5 mars 2015) betonade de argumentet att skattepengar inte ska gå till vinstuttag: "... en central princip är att skattemedel ska användas till just den verksamhet de är avsedda för. Det är oacceptabelt att skära på kvaliteten för att kunna ta ut vinst". Utredningens direktiv slår också fast att företag i välfärdssektorn bör regleras så att "... eventuella överskott som huvudregel ska återföras till den verksamhet där de uppstått".

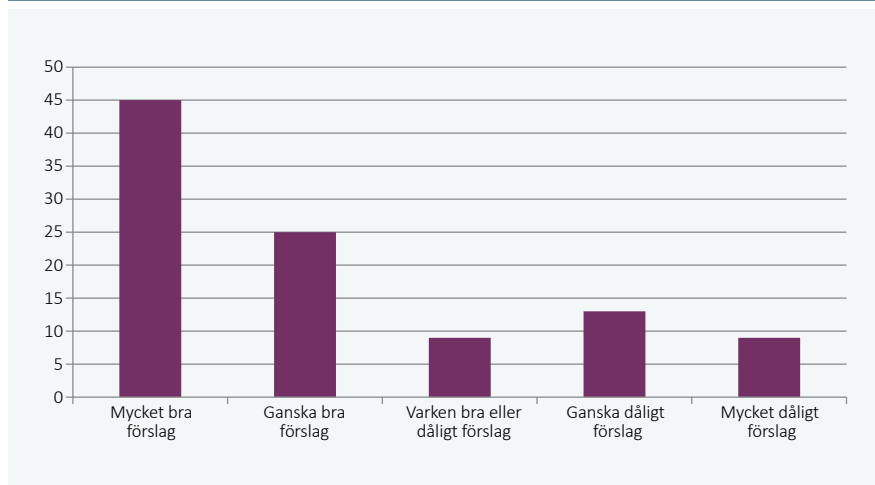
17. Amerikanska charterskolor har stor operationell frihet. Till skillnad från svenska friskolor ägs de dock inte av dem som driver skolan. Charterskolor behöver inte följa samma regler som andra offentligt ägda skolor vilket regleras i kontrakt med ansvariga politiker. Ungefär fyra procent av USAs elever går i charterskolor (NCES, 2014).

18. Det finns även en studie från Chile enligt vilken vinstdrivande skolor som tillhör en kedja presterar bättre än andra vinstdrivande skolor, kommunala skolor och protestantiska skolor. Vinstdrivande skolor som inte tillhör en kedja presterar samtidigt sämre än både katolska och icke-vinstdrivande sekulära skolor (Elacqua, 2009).

19. Kommittédirektiv "Ett nytt regelverk för offentlig finansiering av privat utförda välfärdstjänster" (Dir. 2015:22), enligt beslut på regeringssammanträde 2015-03-05.

Välfärdsutredningen ska alltså, enligt direktiven, föreslå någon form av vinstutdelningsbegränsning. Ett sådant förslag är relativt populärt bland den svenska befolkningen. I augusti 2015 fanns en klar majoritet på 69 procent som svarade att det antingen är ett bra eller ett mycket bra förslag att begränsa möjligheterna att dela ut vinst till ägarna i företag som verkar inom den skattefinansierade välfärdssektorn; se figur 5.²⁰ Detta är nästan exakt lika med svaren i 2013 års SOM-undersökning på en lite annorlunda formulerad fråga.²¹ Samtidigt anser en ungefär lika stor majoritet i SOM-undersökningen att valfrihet mellan olika servicegivare är viktigt eller mycket viktigt (Nilsson, 2014).

FIGUR 5: Inställning till vinstutdelningsbegränsning

Not: Svar från 1 129 personer på frågan "Vad är din inställning till ett förslag för att begränsa möjligheterna att dela ut vinst till ägarna i företag som verkar inom den skattefinansierade välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m)?" Svartalternativet "Vet inte" valdes av tre procent av personerna men ingår inte i procentbasen.

20. Datamaterialet i det här kapitlet kommer (när inte annat anges) från en undersökning som har genomförts med hjälp av webbintervjuer i Novus Sverigepanel. Panelen är slumpmässigt rekryterad, och urvalet till undersökningen är riksrepresentativt avseende ålder, kön och region i åldersspannet 18–79 år. Fältperioden var 2015-08-13 till 2015-08-21 med en deltagarfrekvens på 59 procent. Jämfört med den undersökning som presenteras här var stödet för en vinstutdelningsbegränsning inom vård och omsorg svagare i en liknande undersökning som Novus genomförde på uppdrag av Vårdföretagarna i september 2015 då 59 procent svarade att det var ett mycket bra eller ett ganska bra förslag att begränsa möjligheten att dela ut vinst till dem som satsat pengar hos privata företag inom vård och omsorg.
21. I SOM-undersökningen fick de medverkande ta ställning till förslaget att "Vinstutdelning ska inte tillåtas inom skattefinansierad vård, skola och omsorg".

Stödet för att begränsa vinstutdelningar är överväldigande hos dem som uppger att de skulle rösta på Vänsterpartiet, Miljöpartiet eller Socialdemokraterna. Även bland Sverigedemokraternas sympatisörer finns en majoritet för ett sådant förslag. Moderaternas, Centerpartiets, Kristdemokraternas och Folkpartiets sympatisörer är däremot ungefär jämnt fördelade mellan dem som gillar och ogillar förslaget.

En i det närmaste nödvändig förutsättning för att vilja begränsa vinstuttag i välfärdssektorn är att vinster och vinstuttag uppfattas som för höga. Den huvudsakliga politiska argumentationen för att utreda en vinstbegränsning har, som beskrivits, också varit att skattemedel inte ska gå till ägarnas uttag av vinst. Hur höga är då företagets vinster i välfärdssektorn? Genom att samköra två databaser (Företagens ekonomi och Utförarregistret) har SCB beräknat lönsamheten år 2013 hos företag i välfärdssektorn som huvudsakligen levererade tjänster till skattefinansierade kunder.²² Det nyckeltal som används är rörelsemarginal, definierat som rörelseresultat som procentandel av nettoomsättning.²³ Rörelsemarginal anger därmed hur stor andel av företagets intäkter som blir kvar för att betala räntor och skatt samt ge vinst. Rörelsemarginalen är relevant för förslag om utdelningsbegränsningar eftersom detta nyckeltal anger en övre gräns för vinstutdelningarnas andel av de skattemedel som tillfaller privata utförare. Enligt SCBs beräkningar uppgår rörelsemarginalen hos företag i välfärdssektorn med i huvudsak skattefinansierade kunder i genomsnitt till 4,6 procent.²⁴ Företag i välfärdssektorn med skattefinansierade kunder hade lägre rörelsemarginal än både företag i välfärdssektorn med privata kunder (8,7 procent) och företag i tjänstesektorn generellt (5,4 procent). Uppdelat i branscher hade företag med skattefinansierade kunder en genomsnittlig rörelsemarginal på 3,8 procent i vårdbranschen, 4,3 procent i utbildningsbranschen och 5,6 procent i omsorgsbranschen.²⁵ De allra minsta företagen, så kallade mikroföretag med 1–9 anställda, avviker med en högre vinstmarginal, men står å andra sidan endast för 5–7 procent av den totala omsättningen. Mikroföretag i välfärdssektorn med skattefinansierade kunder uppnår en genomsnittlig rörelsemarginal på 11,3 procent.

Att de skattefinansierade välfärdsföretagens rörelsemarginal ligger på omkring fem procent är det dock inte många som har klart för sig. När människor ombads ge sin bästa uppskattning av deras rörelsemarginal uppgick genomsnittet till 26 procent. Endast åtta procent av de svarande trodde att rörelsemarginalen understeg det faktiska värdet på 4,6 procent, medan 92 procent trodde på en högre rörelsemarginal än

---

22. Lönsamhetsmått och beräkningsmetoderna finns redovisade i en rapport från HUI Research (2015).

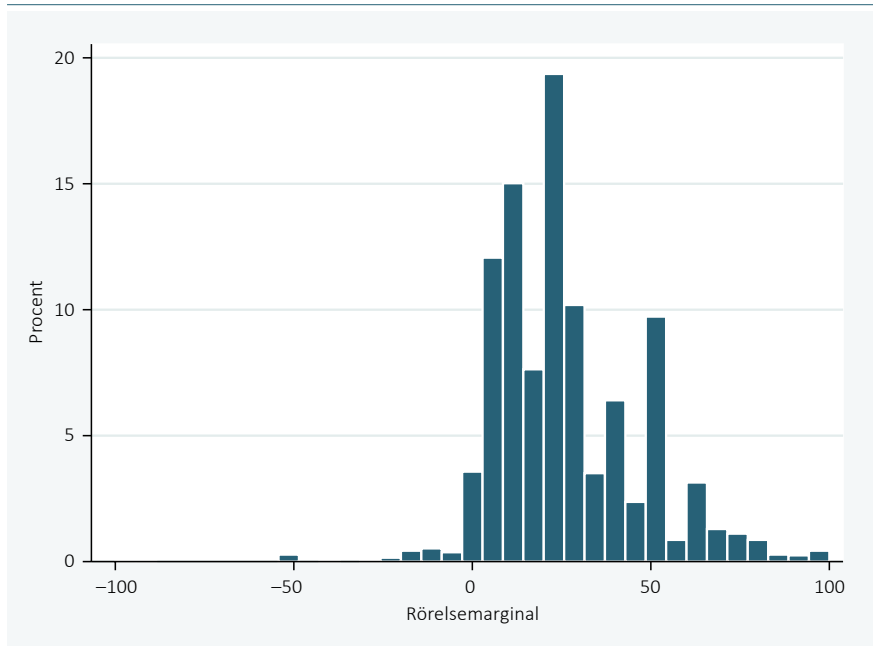
23. Rörelseresultat definieras som rörelsens intäkter minus rörelsens kostnader och består av summan av nettoomsättning, förändring av lager av produkter i arbete, färdiga varor och pågående arbete för annans räkning samt övriga rörelseintäkter medan rörelsekostnaderna består av summan av råvaru- och handelsvarukostnader, övriga externa kostnader, personalkostnader, övriga rörelsekostnader samt av- och nedskrivningar.

24. Välfärdssektorn definieras här med hjälp av standarden för svensk näringslivindelning (SNI) som branscherna SNI 85–88.

25. Utbildning definieras som SNI 85, vård som SNI 86 och omsorg som SNI 87–88.

den faktiska. Som figur 6 visar var spridningen bland uppskattningarna stor: hälften av de svarande trodde att rörelsemarginalen var 20 procent eller högre och var fjärde trodde att den var 40 procent eller högre. En tiondel av de svarande uppgav en rörelsemarginal i intervallet 3–7 procent och gissade därmed nästan rätt.

FIGUR 6: Uppskattningar av rörelsemarginalen hos välfärdsföretag

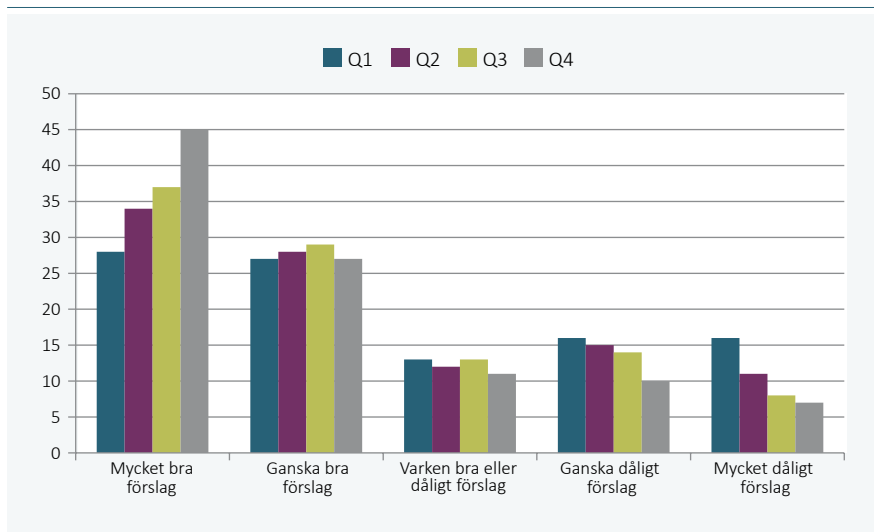

Not: Svar på frågan "Ett lönsamhetsmått som ofta används för tjänsteföretag är rörelsemarginal. Rörelsemarginal anger hur många ören av varje intäktskrona som, efter det att kostnaderna har dragits av, blir kvar för att betala räntor och skatt samt ge vinst. Om vi pratar om företag i välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m) med huvudsakligen skattefinansierade kunder, hur många ören av varje intäktskrona tror du i genomsnitt blir kvar i rörelsemarginal för att betala räntor och skatt samt ge vinst? Försök att ge din bästa uppskattning och ange en siffra mellan 0 och 100." De som svarade 0 fick följdfrågan "Då du svarade '0' undrar vi om det innebär att du tror att dessa företag i genomsnitt gör en förlust?" och de som svarade ja på den frågan fick därefter frågan "Hur många ören per intäktskrona tror du att förlusten i genomsnitt uppgår till? Försök att ge din bästa uppskattning och ange en siffra mellan 1 och 100."

Människor tenderar alltså att rejält överskatta den genomsnittliga rörelsemarginalen i välfärdssektorn och det ganska betydligt. Frågan är om det spelar någon roll. Svaren skulle kunna vara mer eller mindre slumpmässiga eftersom ekonomiska nyckeltal är något som de flesta inte tänker på speciellt ofta. Men det intressanta är att uppskattningarna av rörelsemarginalen uppvisar ett samband med inställningen till ett förslag att begränsa vinstuttag. Detta framgår av figur 7. Människor som tror att rörelsemarginalen är hög är mer positivt inställda till att införa en vinstuttagsbegränsning för välfärdsföretag. Skillnaden mellan människor med olika uppskattningar

av välfärdsföretagens rörelsemarginal är tydligast bland dem som svarar att en vinstuttagsbegränsning är ett mycket bra eller ett mycket dåligt förslag.

FIGUR 7: Inställning till vinstutdelningsbegränsning och uppfattning om rörelsemarginal

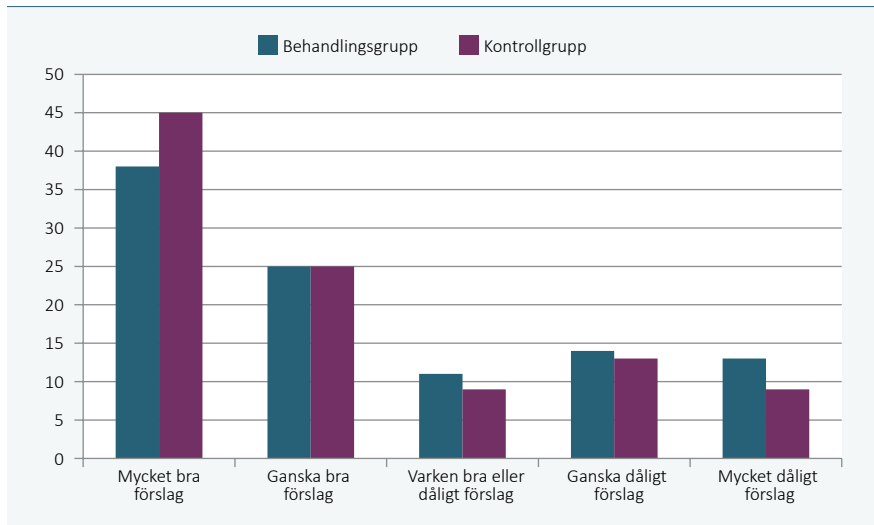
Not: Svar på frågan "Vad är din inställning till ett förslag för att begränsa möjligheterna att dela ut vinst till ägarna i företag som verkar inom den skattefinansierade välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m)?", procentandelar för de fem svarskategorierna (exklusive svars kategorin "Vet inte") grupperade enligt kvartiler av uppskattade rörelsemarginaler (se figur 6 för fullständig fråga). Q1 är den kvartil av svarande som angav lägst och Q4 den kvartil som angav högst uppskattad rörelsemarginal.

Att inställningen till ett förslag att begränsa vinstutdelning i välfärdssektorn vinner starkast stöd bland människor som grovt överskattar välfärdsföretagens rörelsemarginal kan vara problematiskt. En möjlig tolkning är att opinionen delvis drivs av missuppfattningar. Detta är dock svårt att veta eftersom vi inte vet varför människor med olika uppskattningar av företagets vinstmarginaler har olika inställningar till ett förslag att begränsa möjligheterna till vinstuttag. Det vore därför intressant att närmare undersöka om stödet för vinstutdelningsbegränsningar påverkas av information om faktiska rörelsemarginaler.

Det är lämpligt att använda en experimentell ansats för att studera frågan om tillgång till korrekt information påverkar inställningen till ett förslag att begränsa vinstuttag i välfärdssektorn. Experimentet består i det här fallet av att jämföra två slumpmässigt utvalda grupper av människor. Behandlingsgruppen får först information om att rörelsemarginalen för välfärdsföretag i genomsnitt uppgår till fem procent och får sedan ta ställning till ett förslag att begränsa företagets vinstuttag. Kontrollgruppen får ta ställning till samma förslag men utan att få någon information om företagets rörelsemarginal. Eftersom det är slumpen som avgör om en person hamnar i behandlings- eller i kontrollgruppen kan vi tolka opinionsskillnader mellan

grupperna som en effekt av den information som behandlingsgruppen fick ta del av. Effekten framgår av figur 8.

FIGUR 8: Effekt av information om faktisk rörelsemarginal på inställning till vinstutdelningsbegränsning

Not: Personer i behandlingsgruppen (1 066 st) fick frågan: "Ett lönsamhetsmått som ofta används för tjänsteföretag är rörelsemarginal. Rörelsemarginal anger hur många ören av varje intäktskrona som, efter det att kostnaderna har dragits av, blir kvar för att betala räntor och skatt samt ge vinst. Enligt Statistiska centralbyråns senaste uppgifter uppgick rörelsemarginalen hos företag i välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m) med huvudsakligen skattefinansierade kunder i genomsnitt till fem procent. Det innebär att fem öre av varje intäktskrona i dessa företag blir kvar för att betala räntor och skatt samt ge vinst. Vad är din inställning till ett förslag för att begränsa möjligheterna att dela ut vinst till ägarna i företag som verkar inom den skattefinansierade välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m)?" Personer i kontrollgruppen (1 129 st) fick den kortare frågan utan information om faktisk rörelsemarginal: "Vad är din inställning till ett förslag för att begränsa möjligheterna att dela ut vinst till ägarna i företag som verkar inom den skattefinansierade välfärdssektorn (sjukvården, förskolan, skolan, äldreomsorgen m m)?"

Den tydligaste skillnaden mellan grupperna är att sju procentenheter färre bland dem som fick information om den faktiska rörelsemarginalen svarade att vinstutdelningsbegränsning är ett mycket bra förslag, jämfört med kontrollgruppen som inte fick någon sådan information. Utifrån de effektstorlekar som observerats i liknade experiment om ekonomisk ojämlikhet är det svårt att förvänta sig en så mycket starkare effekt än så här (Cruces m fl, 2013; Karadja m fl 2014). Samtidigt som tillgång till korrekt information reducerar stödet för en vinstutdelningsbegränsning är en majoritet positivt inställda till förslaget både i kontroll- och i behandlingsgruppen. Tyvärr är det svårt att säga exakt hur människor behandlar informationen om företagets faktiska rörelsemarginal. Även om alla personer i behandlingsgruppen fick exakt samma information är rörelsemarginaler och vinster förmodligen ett relativt abstrakt och främmande område för många av dem. Det finns tecken på att människor reagerar

starkare på information som de mottar upprepade gånger i sina egna nätverk (Chetty och Saez, 2013). Effekterna av upprepad och mer organisk spridning av bredare information om välfärdsföretag vore därför intressant att studera i framtiden.

5. Avslutande diskussion

Det här kapitlet har beskrivit och analyserat vinstdrivande utförare i välfärden. En kortare genomgång av vinsternas funktion och konsekvenser mynnade ut i att varken internationell forskning eller svenska rapporter tyder på några stora skillnader mellan vinstdrivande och icke-vinstdrivande produktion av välfärdstjänster. Jag har också redovisat uppgifter om de vinstdrivande utförarnas marknadsandelar och om människors inställning till det aktuella förslaget att begränsa möjligheterna för företag i välfärdssektorn att dela ut vinst till sina ägare.

5.1 SLUTSATSER

De flesta svenskar överskattar välfärdsföretagens rörelsemarginal (som uppgår till fem procent av deras omsättning). Till följd av detta överskattar de flesta även välfärdsföretagens möjligheter att dela ut vinst till sina ägare. Ju mer någon överskattar välfärdsföretagens rörelsemarginal desto mer positiv tenderar denne att vara till förslaget att begränsa möjligheten till vinstuttag. Dessutom blir människor mindre positivt inställda till att begränsa möjligheterna till vinstuttag när de får information om välfärdsföretagens faktiska genomsnittliga rörelsemarginal. Även om en majoritet alltså är positiva till att begränsa välfärdsföretagens möjligheter att dela ut vinst till sina ägare tyder undersökningen på att opinionen kring privata välfärdsutförare är känslig för missuppfattningar.

5.2 POLICYREKOMMENDATIONER

Till att börja med är det policyrelevant att de privata vinstdrivande utförarna ännu inte har uppnått några dominerande marknadsandelar i den svenska välfärdssektorn samtidigt som de överlag varken tillhandahåller sämre eller dyrare tjänster än de offentliga utförarna. Sedan har vi sett att de flesta människor överskattar välfärdsföretagens genomsnittliga rörelsemarginal och att korrekt information om denna marginal gör dem mindre positivt inställda till en vinstutdelningsbegränsning. Detta leder tanken till behovet av information och ökad kunskap hos väljarna. Så skulle även kunna vara fallet för information om de vinstdrivande utförarnas marknadsandelar, kostnader och kvalitet, även om detta inte har studerats i det här kapitlet. Direkt information om bland annat rörelsemarginaler till väljarna i samband med val kan framstå som attraktivt. Jag vill dock inte utan vidare rekommendera staten att gå ut med sådana riktade informationskampanjer. Risken är att sådana kampanjer av taktiska skäl kommer att utformas efter deras förväntade opinionseffekter snarare än efter vilken information som behövs för ett välinformerat ställningstagande. I vart fall framstår det som att politiker bör vara försiktiga med att använda enkla opinionsundersökningar som grund för sitt beslutsfattande.

REFERENSER

- Aggarwal, S., D. Lucca, A. Seru, och F. Trebbi (2014), "Inconsistent regulators: Evidence from banking," *Quarterly Journal of Economics*, forthcoming.
- Ahlin, Å. (2003), "Does school competition matter? Effects of a large-scale school choice reform on student performance", Working Paper, Department of Economics, Uppsala University.
- Ahlin, Å. (2003), "Does school competition matter? Effects of a large-scale school choice reform on student performance", Working Paper 2003:2, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Akerlof, G. (1970), "The market for 'Lemons': Quality uncertainty and the market mechanism," *Quarterly Journal of Economics* 84(3), 488-500.
- Andersson, M., U. Cerps, och M. Noréus (2013), "The case for analytical supervision: A Swedish perspective." In A.J. Kellerman et al (eds.), *Financial Supervision in the 21st Century*, Springer-Verlag, Berlin-Heidelberg.
- Angelis, J. och H. Jordahl (2014), "Att styra och leda äldreomsorg: Hur går det till och vad kan förbättras?", SNS Förlag.
- Auriol, E. (1998), "Deregulation and quality", *International Journal of Industrial Organization*, 16(2), 169-194.
- Baker, G. (1991), "Incentive contracts and performance measurement," *Journal of Political Economy* 100(3), 598-614.
- Becker, B. och V. Ivashina (2014), "Reaching for yield in the bond market," *Journal of Finance*, forthcoming.
- Becker, B. och M. Opp (2015), "Regulatory reform and risk-taking: Replacing ratings," working paper, Stockholm School of Economics.
- Benmelech, E. och J. Dlugosz (2009), "The alchemy of CDO credit ratings," *Journal of Monetary Economics* 56, 617-634.
- Berger, H. och S. Danninger (2007), "The employment effects of labor and product market deregulation and their implications for structural reform", *IMF Staff Papers*, 54(3), 591-619.

- Bergman, M. och H. Jordahl (2014), "Goda år på ålderns höst? En ESO-rapport om konkurrens i äldreomsorgen". Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2014:1. Finansdepartementet.
- Besley, T. och M. Ghatak (2001), "Government versus Private Ownership of Public Goods", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 116:4, 1343–72.
- Besley, T. och M. Ghatak (2003), "Incentives, Choice, and Accountability in the Provision of Public Services", *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 19:2, 235–249.
- Björklund, A, P. Edin, P. Fredriksson och A. Krueger (2004), "Education, equality and efficiency – An analysis of Swedish school reforms during the 1990s", Rapport 2004:1, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).
- Bloom, N., R. Lemos, R. Sadun och J. Van Reenen (2015), "Does management matter in schools?", *The Economic Journal*, 125(584), 647-674.
- Bloom, N, R. Lemos, R. Sadun och J. Van Reenen (2014), "Does Management Matter in Schools", NBER Working Paper 20667.
- Brunsson, N. (1994), "Politicization and 'company-ization'—on institutional affiliation and confusion in the organizational world", *Management Accounting Research*, 5(3), 323-335.
- Burström, Bo. (2002), "Increasing Inequalities in Health Care Utilization Across Income Groups in Sweden During the 1990s?" *Health Policy*, 62, s 117-29.
- Byrnes, V. (2009), "Getting a feel for the market: The use of privatized school management in Philadelphia". *American Journal of Education*, 115, 437–455.
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2015), "Independent Schools and Long-run Educational Outcomes: Evidence from Sweden's Large-scale Voucher Reform", *Economica*, 82(327), 508–551.
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2007), "The Impact of School Choice on Pupil Achievement, Segregation and Costs: Swedish Evidence", IZA DP No. 2786.
- Böhlmark, A. och M. Lindahl (2013), "Independent schools and long-run educational outcomes: Evidence from Sweden's large scale voucher reform", Swedish Institute for Social Research (SOFI) Working Paper 6/2013.
- Cameron, K. S., M. U. Kim och D. A. Whetten (1987), "Organizational effects of decline and turbulence", *Administrative Science Quarterly*, 222-240.
- Campbell, J., B. Madrian, H. Jackson och P. Tufano (2011), "Consumer Financial Protection", *Journal of Economic Perspectives* 25(1), 91-114.
- Carroll, G. R. (1985), "Concentration and specialization: Dynamics of niche width in populations of organizations", *American journal of sociology*, 9(6), 1262-1283.
- Chabbot, C. och F. O. Ramirez (2000), Development and education, Handbook of the sociology of education, 163-187, Springer.
- Chetty, R. och E. Saez (2013), "Teaching the tax code: Earnings responses to an experiment with EITC recipients", *American Economic Journal: Applied Economics*, 5 (1), 1–31.

- Dahlberg, M., M. Elinder, D. Isaksson, H. Jordahl, A. Lindbom, H. Lundqvist, U. Winblad och R. Öhrvall (2013), "Slutsatser". I H. Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. SNS Förlag.
- Diamond, D. och P. Dybvig (1983), "Bank runs, deposit insurance, and liquidity," *Journal of Political Economy* 91(3), 401-419.
- Dixit, A. och R. Pindyck (1994), *"Investment Under Uncertainty"*, Princeton University Press.
- Duncan, E. (2015), "Excellence v Equity," Special Report, *Economist*, March 29-April 3, s 1-19.
- Dyck, A., A. Morse, och L. Zingales (2010), "Who blows the whistle on corporate fraud?," *Journal of Finance* 65(6), 2213-2253.
- Edmans, A., V. Fang, och K. Lewellen (2014), "Equity vesting and managerial myopia", Working paper, London Business School.
- Elacqua, G. (2009), "For-profit schooling and the politics of education reform in Chile: When ideology trumps evidence". Working Paper nr 5, Centro de Políticas Comparadas de Educación, Universito Diego Portales, Santiago.
- Elinder, M. och H. Jordahl (2013a), "Kontrakt, kostnader och kvalitet". I H. Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. SNS Förlag.
- Elinder, M. och H. Jordahl (2013b), "Kommunpolitikens beslut och brukarnas val". I Henrik Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. SNS Förlag.
- Elinder, M. och H. Jordahl (2013c), "Political preferences and public sector outsourcing", *European Journal of Political Economy*, 30, s. 43–57.
- Feldt, K. O. (1991), *"Alla dessa dagar ... I regeringen 1982–1990"*, Nordstedts Förlag.
- Figlio, D. och S. Loeb (2011), "School accountability". In E. A. Hanushek, S. Machin, & L. Woessmann (Eds.), *Handbook of the Economics of Education*, Vol. 3 (s 383-423). San Diego, CA: North Holland.
- Gill, B., R. Zimmer, J. Christman och S. Blanc (2007), "State takeover, school restructuring, private management, and student achievement in Philadelphia". Monograph 533, RAND Education, RAND Corporation.
- Glaeser, E.L. och A. Schleifer (2001), "Not-for-profit entrepreneurs", *Journal of Public Economics*, Vol. 81, 99–115.
- Gopalan, R., T. Milbourn, F. Song och A. Thakor (2013), "Duration of executive compensation," *Journal of Finance*, forthcoming.
- Gordon, S. (2014), "Europe Loses Ground in Global High-Tech Race," *Financial Times*, February 20, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/86924376-98be-11e3-a32f-00144feab7de.html#axzz3b2RO6QRb>, accessed May 24, 2015.
- Green, P.C., B.D. Baker och J. Oluwole (2015), "The Legal Status of Charterskolor in State Statutory Law", *University of Massachusetts Law Review*, Forthcoming. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2560896>
- Gruber, J., J. Kim och D. Mayzlin (1999), "Physician fees and procedure intensity: the case of Cesarean delivery", *Journal of Health Economics* 18, 473-490.

- Hannan, M. T., L. Pólos och G.R. Carroll (2003), "The fog of change: Opacity and asperity in organizations", *Administrative Science Quarterly*, 48(3), 399-432.
- Hart, O. (1995), *"Firms, Contracts and Financial Structure,"* Clarendon Press, Oxford.
- Hart, O., A. Shleifer och R. Vishny (1997), "The proper scope of government: Theory and an application to prisons". *Quarterly Journal of Economics*, 112 (4), 1127–1161.
- Hartman, L. (Ed.) (2011), *"Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd"*, SNS Förlag, Stockholm.
- Henrekson, M. och M. Stenkula (2007), *"Entreprenörskap"*, SNS Förlag.
- Herrera, C. A., G. Rada, L. Kuhn-Barrientos och X. Barrios (2014), "Does ownership matter? An overview of systematic reviews of the performance of private for-profit, private not-for-profit and public healthcare providers". *PLoS ONE* 9 (12), e93456, doi:10.1371/journal.pone.
- Hill, C. D. och D. M. Welsch (2009), "For-profit versus not-for-profit charter schools: An examination of Michigan student test scores", *Education Economics*, 17 (2), 147–166.
- Hirschman, A. O. (1970), *"Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states"*, Harvard university press.
- Hofer, G. (2015), "Personen fressen Steuerreform auf," *Die Presse*, April 4, 2015, p. 1.
- Holmström, Bengt och Paul Milgrom, 1991, "Multitask Principal-Agent Analyses: Incentive Contracts, Asset Ownership, and Job Design," *Journal of Law, Economics, and Organization* 7, 24-52.
- Hood, C. (1995), The "new public management" in the 1980s: Variations on a theme. *Accounting, Organizations and Society*, 20(2–3), 93-109.
- Hsu, G. och M. Hannan (2005), "Identities, Genres, and Organizational Forms", *Organization Science*, 16(5), 474-490.
- HUI Research (2015), *"Sant och falskt om företagande i välfärden"*, Svenskt Näringsliv.
- Jonsson, S. (2009), "Refraining from Imitation: Professional Resistance and Limited Diffusion in a Financial Market", *Organization Science*, 20(1), 172-186.
- Jordahl, H. (2002), *"Vad har hänt med de enskilda alternativen?"*, Reforminstitutet.
- Jordahl, H. och R. Öhrvall (2013), "Nationella reformer och lokala initiativ". I H. Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. SNS Förlag.
- Joynt Karen, E., E. J.Orav och A. K. Jha (2014), "Association between hospital conversions to for-profit status and clinical and economic outcomes". *JAMA*, 312 (16), 1644–1652.
- Karlsson, C., och K. Nyström (2007), *"Nyföretagande, näringslivsdynamik och tillväxt i den nya världsekonomin"*, Globaliseringsrådet.
- King, K. A. (2007), "Charter schools in Arizona: Does being a for-profit institution make a difference?", *Journal of Economic Issues*, 41 (3), 729–746.
- Kivliece, I. och B. V. Quelin (2012), "Creating and capturing value in public-private ties: a private actor's perspective", *Academy of Management Review*, 37(2), 272-299.

- Knight, F. (1921), *"Risk, Uncertainty, and Profit"*, Library of Economics and Liberty. 16 oktober 2015. <<http://www.econlib.org/library/Knight/knRUP.html>>.
- Knight, F. (1965), *"Risk, Uncertainty, and Profit"*, New York: Harper and Row., first published in 1921.
- Kolarska, L., och H. Aldrich (1980), "Exit, voice, and silence: Consumers' and managers' responses to organizational decline", *Organization Studies*, 1(1), 41-58.
- Kornai, J. (1986), "The soft budget constraint". *Kyklos*, 39 (1), 3–30.
- Knight, F. H. (1965), *"Risk, Uncertainty, and Profit"*, New York: Harper and Row., first published in 1921.
- Laffont, J.J. och J. Tirole (1989), "Provision of quality and power of incentive schemes in regulated industries." In: *Equilibrium theory and applications: Proceedings of the sixth international symposium in economic theory and econometrics*. William Barnett m fl (eds.), Cambridge University Press.
- Laffont, J.J. och J. Tirole (1993), *"A theory of incentives in procurement and regulation"*, MIT Press.
- Lareau, A. (1987), "Social class differences in family-school relationships: The importance of cultural capital", *Sociology of education*, 60(2), 73-85.
- Levin, J. and S. Tadelis (2010), "Contracting for government services: Theory and evidence from U.S. cities", *Journal of Industrial Economics* 58(3), 507-541.
- Lindbom, A. (2013), "Socialdemokraterna och privat drift i välfärden: två idétraditioner". I H. Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*, SNS Förlag.
- Lindqvist, E. (2014), "Institutionsvård, incitament och information – en ESO-rapport om placering av ungdomar med sociala problem". Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2014:8. Finansdepartementet.
- Lucca, D., A. Seru och F. Trebbi (2014), "The revolving door and worker flows in banking regulation", *Journal of Monetary Economics*, forthcoming.
- Luo, X. (2007), "Consumer negative voice and firm-idiosyncratic stock returns", *Journal of Marketing*, 75-88.
- Löfquist, S. (1999), *"Den bångstyriga verkligheten: Har det svenska systemskiftet haft någon betydelse för arbetet med elever i behov av stöd?"*, Avhandling. Umeå universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- Machin, S. och O. Silva, (2013), "School Structure, School Autonomy and the Tail", *Centre for Economic Performance Special Paper No. 29*, London School of Economics.
- Maclver, M. A. och D.J. Maclver (2006), "Which bets paid off ? Early findings on the impact of private management and k-8 conversion reforms on the achievement of Philadelphia Students", *Review of Policy Research*, 23 (5), 1077–1093.
- Manne, H. G. (1965) "Mergers and the market for corporate control", *Journal of Political Economy*, 73 (2), 110–120.
- March, J. G., och H.A. Simon (1958), *"Organizations"*, Oxford, England: Wiley.
- McClellan, M. och D. Staiger (2000), "Comparing hospital quality at for-profit and not-for-profit hospitals". I David M Cutler, *The Changing Hospital Industry:*

- Comparing Not-for-Profit and For-Profit Institutions*, National Bureau of Economic Research, 93–112.
- McFarland, D. A. (2001), "Student resistance: How the formal and informal organization of classrooms facilitate everyday forms of student defiance", *American Journal of Sociology*, 107(3), 612-678.
- Megginson, W. L. och J. M. Netter (2001), "From state to market: A survey of empirical studies on privatization," *Journal of Economic Literature* 39(2), 321-389.
- Meyer, J. W., W.R. Scott, och T. Deal (1983), "Institutional and technical sources of organizational structure: explaining the structure of educational organizations". In W. R. Scott, och J. W. Meyer (Eds.), *Organizational environments: ritual and rationality*: s 45-70. New York, NY: Sage Publications.
- Mian, A. (2003), "Foreign, private domestic, and government banks: New evidence from emerging markets", *Journal of Banking and Finance* 27(7), 1219-1410.
- Miller, D. och P.H. Friesen (1982), "Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum", *Strategic Management Journal*, 3(1), 1-25.
- Miron, G., J.L. Urschel, M.A Yat Aguilar och B. Dailey (2011), "Profiles of for-profit and nonprofit education management organizations: Thirteenth annual report - 2010-2011." Boulder, CO: National Education Policy Center. <http://nepc.colorado.edu/publication/EMO-profiles-10-11>
- Mueller, D. C. (1976), "Information, Mobility and Profit," *Kyklos*, 29, Fasc. 3, s 419-48.
- Mueller, D. C. (2003), *"The Corporation, Investments, mergers and growth"*, Routledge.
- NCES (2014), *"The condition of education"*. National Center for Education Statistics.
- Nee, V. (1992), "Organizational dynamics of market transition: Hybrid forms, property rights, and mixed economy in China", *Administrative Science Quarterly*, 1-27.
- Nilsson, L. (2014), "Nej till vinstutdelning – ja till valfrihet i välfärden". I Annika Bergström och Henrik Oscarsson (red), *Mittfåra & marginal*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- OECD (2015), *"Improving Schools in Sweden: An OECD Perspective"*, Stockholm.
- Pache, A.-C., & Santos, F. 2010. "When worlds collide: The internal dynamics of organizational responses to conflicting institutional demands", *Academy of Management Review*, 35(3), 455-476.
- OECD (2013), "OECD Reviews of Health Care Quality: Sweden 2013", http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/oecd-reviews-of-health-care-quality-sweden-2013_9789264204799-en. Accessed April 19, 2015.
- Peltason E. och M. Raymond (2013), "Charter School Growth and Replication, Volume I", Center for Research on Education Outcomes (CREDO).
- Peterson P. E. och M. M. Chingos (2009), "Impact of For-Profit and Nonprofit Management on Student Achievement: The Philadelphia Intervention, 2002–2008", Program on Education Policy and Governance Working Paper Series

- PEPG 09-02. Taubman Center on State and Local Government, Kennedy School of Government, Harvard University.
- Pfeffer, J. och G.R. Salancik (2003), "*The external control of organizations: A resource dependence perspective*", Stanford University Press.
- Propper, C. och G. Leckie (2011), "Increasing Competition Between Providers in Health Care Markets: The Economic Evidence," in Sherry Glied and Peter C. Smith, eds., *The Oxford Handbook of Health Economics*, Oxford: Oxford University Press, s 671-87.
- Rajan, U., A. Seru och V. Vig (2014), "The failure of models that predict failure: Distance, Incentives, and Defaults", *Journal of Financial Economics*, forthcoming.
- Ruef, M. och W.R. Scott (1998), "A multidimensional model of organizational legitimacy: Hospital survival in changing institutional environments", *Administrative science quarterly*, 877-904.
- Rumelt, R. (2005), "Theory, Strategy, and Entrepreneurship". In S. Alvarez, R. Agarwal, & O. Sorenson (Eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research*, Vol. 2, 11-32: Springer US.
- Sahlgren, G. H. (2011), "Schooling for money: Swedish education reform and the role of the profit motive", *Economic Affairs*, 31(3), 28-35.
- Sahlgren, G. H. (2013), "*Incentivising Excellence: School Choice and Education Quality*". Harriman House.
- Sandström, F. M. och F. Bergström (2005), "School vouchers in practice: competition will not hurt you", *Journal of Public Economics*, 89(2), 351-380.
- Sapienza, P. (2004), "The effects of government ownership on bank lending", *Journal of Financial Economics* 72(2), 357-384.
- Sass, T. R. (2006), "Charter schools and student achievement in Florida", *Education Finance and Policy*, 1 (1), 50-90.
- Schleifer, A. (1998), "State versus Private Ownership", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 12:4, 133-150.
- Schmitz, C. (1995), "The World's Largest Industrial Companies of 1912", *Business History*, 37, s 85-96.
- Schumpeter, J. A. (1934), "*The Theory of Economic Development*", Cambridge MA: Harvard University Press (first published in German in 1911).
- Schumpeter, Joseph A. (1950), "*Capitalism, Socialism, and Democracy*", New York: Harper and Row.
- Shen, Y.C., K. Eggleston, J. Lau och C. H. Schmid (2007), "Hospital ownership and financial performance: What explains the different findings in the empirical literature?", *Inquiry*, 44, 41-68.
- Shleifer, A. (1998), "State versus private ownership", *Journal of Economic Perspectives* 12(4), 133-150.
- Shue, K. och R. Townsend (2014), "Swinging for the fences: Executive reactions to quasi-random option grants," Working paper, University of Chicago Booth School of Business.

- Skolinspektionen (2015), "Huvudmannens styrning av grundskolan – ett uppdrag med eleven i fokus", Skolinspektionens kvalitetsgranskning, Rapport 2015:01.
- Skolverket (1996), "Godkännande av fristående skolor som motsvarar grundskolan – erfarenheter och synpunkter", Skolverkets rapport 108.
- Skolverket (2013), "PISA 2012. 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap", Rapport 398.
- Socialstyrelsen (2014a), "Vad tycker de äldre om äldreomsorgen? En rikstäckande undersökning av äldres uppfattning om kvaliteten i hemtjänst och äldreboenden 2014".
- Socialstyrelsen (2014b), "Kommun- och enhetsundersökningen, vård och omsorg om äldre, 2014: Nationella resultat, metod och indikatorer".
- SOU (2013), "*Friskolorna i samhället: betänkande*". Stockholm: Fritze.
- Stockholms läns landsting (2015), "Benchmarking av akutsjukhusens effektivitet: Kärnverksamheterna på Danderyds sjukhus, Capio S:t Görans sjukhus och Södersjukhuset". Diarienummer 1408-1118, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, Avdelningen för somatisk specialistvård.
- Strömberg, P. (2015), "Effekter av olika ägarformer på företagen: En kartläggning av forskningsläget med implikationer för svenska välfärdssektorn." Expert opinion submitted to Ägarprövningsutredningen, dir. 2014:3.
- Svanborg-Sjövall, K. (2011), "*Kentucky fried children? Om den svenska valfrihetens rötter – och dess fiender*", Timbro.
- Sweden: Health System Review (2012), "*Health Systems in Transition*". Vol. 14, no. 5. www.euro.who.int/l_data/assets/pdf_file/0008/164096/e96455.pdf. Accessed April 19, 2015.
- Tanzi, V. och L. Schuknecht (2000), "*Public Spending in the 20th Century*", Cambridge: Cambridge University Press.
- Tiemann, O. och J. Schreyögg (2012), "Changes in hospital efficiency after privatization", *Health Care Management Science*, 15 (4), 310–326.
- Tyrefors Hinnerich, B. och J. Vlachos (2013), "Systematiska skillnader mellan interna och externa bedömningar av nationella prov – en uppföljningsrapport", Bilaga 5 till "Olikheterna är för stora. Omräkning av nationella prov i grundskolan och gymnasieskolan, 2013", Skolinspektionens redovisning av regeringsuppdrag Dnr U2011/6544/GV.
- Van Witteloostuijn, A. och C. Boone (2006), "A resource-based theory of market structure and organizational form", *Academy of Management Review*, 31(2), 409-426.
- Westin, M., A. Åhs, K. Bränd Persson och R. Westerling (2004), "A Large Proportion of Swedish Citizens Refrain from Seeking Medical Care – Lack of Confidence in the Medical Services a Plausible Explanation?", *Health Policy*, 68, s 333-34.
- Wicksell, K. (1896), "Über ein neues Prinzip der gerechten Besteuerung," Finanztheoretische Untersuchungen, Jena, English translation by James M. Buchanan in Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock, eds., *Classics in the Theory of Public Finance*, New York: St. Martin's Press, 1967, s 72-118.

- Vickers, J. och G. K. Yarrow (1988), "*Privatization: An economic analysis*", MIT Press.
- Williamson, O. E. (1991), "Economic institutions: spontaneous and intentional governance", *Journal of Law, Economics, & Organization*, 159-187.
- Winblad, U. och D. Isaksson (2013), "Geografisk närhet som en förklaring till privatisering". I H. Jordahl (red.), *Välfärdstjänster i privat regi: Framväxt och drivkrafter*. SNS Förlag.
- Viñals, J., and J. Fiechter (2010), "The making of good supervision: Learning to say 'no'," Staff Position Note SPN/10/08, International Monetary Fund.
- Vlachos, J. (2012), "Är vinst och konkurrens en bra modell för skolan", *Ekonomisk debatt*, 40(4), 16-30.
- Vlachos, J. (2011), "Friskolor i Förändring", kapitel 3 i *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med svensk välfärd?*, red. Laura Hartman, SNS Förlag.
- Wondratschek, V., K. Edmark och M. Frölich (2013), "The Short- and Long-term Effects of School Choice on Student Outcomes – Evidence from a School Choice Reform in Sweden", *Annals of Economics and Statistics*, 111/112, 71-102.
- Woodworth, J., och M. Raymond (2013), "Charter School Growth and Replication, Volume II", Center for Research on Education Outcomes (CREDO).
- Zahra, S. A., R. D. Ireland, I. Gutierrez och M.A. Hitt (2000), "Introduction to Special Topic Forum Privatization and Entrepreneurial Transformation: Emerging Issues and a Future Research Agenda", *Academy of Management Review*, 25(3), 509-524.

Vinster i välfärden ger stundtals upphov till intensiv debatt. Huvudsakligen kretsar frågan kring om vinster är förenligt med – eller står i motsats till – välfärdstjänster av hög kvalitet. Klart står att vinstmotivet ger entreprenörer incitament till effektivitet, men också till innovation och utvecklandet av nya lösningar som på sikt ger positiva välfärdseffekter. Samtidigt finns det utmaningar och behov av tydliga regler. Flera av rapporten *Vinster, välfärd och entreprenörskaps* kapitel innehåller konkreta rekommendationer, baserade på forskning, för hur utvärdering och ansvarsutkrävande bör utformas för verksamheter inom den s k välfärdssektorn.

Entreprenörskapsforum presenterar för sjunde året i rad en forskningspublikation i anslutning till konferensen Swedish Economic Forum. Rapportserien bidrar till att fördjupa samhällsdebatten genom djuplodande analyser och policyrekommendationer. Analyserna har ett entreprenörskaps-, småföretags- och innovationsfokus kopplat till samhällsekonomiska effekter.

Författarna till Swedish Economic Forum Report 2015 är **Martin Andersson**, partner Oliver Wyman och tidigare vd Finansinspektionen, **Karin Edmark**, docent IFN och Stockholms universitet, **Johan Eklund**, vd Entreprenörskapsforum och professor Internationella Handelshögskolan i Jönköping, **Henrik Jordahl**, docent och programchef IFN, **Dennis C. Mueller**, professor University of Vienna, **Abiel Sebhatsu**, doktorand Entreprenörskapsforum och Handelshögskolan i Stockholm (HHS), **Per Strömberg**, professor HHS och **Karl Wennberg**, professor HHS och Linköpings universitet.

ENTREPRENÖRSKAPS
FORUM

WWW.ENTREPRENORSKAPSFORUM.SE